

J. Andrews, J. L. Lupart. – Scarborough, ON : Nelson Canada, 2000. – 561 p.
22. **Booth T.** Index for inclusion: developing learning and participation in schools / Tony Booth, Mel Ainscow. – Bristol : Centre for Studies on Inclusive Education, 2002. – 101 p.
23. **Loerman T.** Inclusive education: A practical guide to supporting diversity in the classroom / Tim Loerman, Joanne Deppeler, David Harvey. – London and New York, 2005. – 273 p.
24. **Student-specific planning: a handbook for developing and implementing individual education plans** [Electronic resource] / Michelle Bahuaud, Brent Epp, Ricki Hall et al. – Winnipeg : Manitoba Education, 2010. – 106 p. – Access mode : <http://www.edu.gov.mb.ca/ks4/specedu/documents.html>.

Авторський внесок: Нечипоренко В. В. – 30%, Сілявіна Ю. С. – 70%.

Received 07.09.2017
Reviewed 20.10.2017
Accepted 15.11.2017

УДК 96:616.899.3 – 085

О.В. Петух
osdytyna@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ОСОБИСТОТІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ

Відомості про автора: Ольга Володимирівна Петух, директор Рівненського навчально-реабілітаційного центру «Особлива дитина», Рівне, Україна. У колі наукових інтересів: дослідження можливості застосування акмеологічних педагогічних технологій у корекційно-реабілітаційному процесі дітей з особливими освітніми потребами шляхом компетентісного підходу.

Contact: Olga Volodimirovna Petukh, Director of the Rivne Educational and Rehabilitation Center "Special Child", Rivne, Ukraine. In the circle of scientific interests: the study of the possibility of applying acmeological pedagogical technologies in the correction and rehabilitation process for children with special educational needs through the competent approach.

Петух О. В. Формування життєвих компетентностей особистості з особливими освітніми потребами на засадах педагогіки життєтворчості.

У статті розкриваються психологічні та педагогічні ідеї щодо формування життєвих компетентностей особистості з особливими освітніми потребами на засадах педагогіки життєтворчості в умовах акмеологічного освітньо-реабілітаційного простору. Обґрунтовується сутність акмеологічного освітньо-реабілітаційного простору як методологічної основи цілісного розвитку компетентнісної підростаючої особистості з особливими освітніми потребами на засадах педагогіки життєтворчості шляхом впровадження акмеологічних діагностик, методик та технологій комплексної реабілітації. Метою дослідження є наукове обґрунтування основних методологічних положень дослідження окресленої проблеми. Виходячи з мети, завданнями дослідження є теоретичний аналіз наукових досліджень; формування наукового підходу у процесі педагогічної діяльності; узагальнення практичного досвіду навчально-реабілітаційного центру. У статті розкриваються найбільш важливі психолого-педагогічні аспекти з формування акмеологічно-освітньо-реабілітаційного простору на засадах педагогіки життєтворчості. Охарактеризовано особливості загального та специфічного розвитку учнів з особливими освітніми потребами різних вікових категорій теоретично та практично.

Ключові слова: життєві компетентності, акмеологічний простір, особистість з особливими освітніми потребами, комплексна програма супроводу дитини, педагогіка життєтворчості.

Петух О. В. Формирование жизненных компетентностей личности с особыми образовательными потребностями на основе педагогики жизнетворчества. В работе раскрываются психологические и педагогические идеи по формированию жизненных компетентностей личности с особыми образовательными потребностями на основе педагогики жизнетворчества в условиях акмеологического образовательно-реабилитационного пространства. Обосновывается сущность акмеологического образовательно-реабилитационного пространства как методологической основы целостного развития компетентностной подрастающей личности с особыми образовательными потребностями на основе педагогики жизнетворчества путем внедрения акмеологических диагностик, методик и технологий комплексной реабилитации. Целью исследования является научное обоснование основных методологических положений исследования данной проблемы. Исходя из цели, задачами исследования является анализ выводов и результатов научных исследований; формирование научного подхода в процессе педагогической деятельности; обобщение практического опыта учебно-реабилитационного центра.

В статье раскрываются наиболее важные психолого-педагогические аспекты по формированию акмеологично-образовательно-реабилитационного пространства на принципах педагогики жизнотворчества. Охарактеризованы особенности общего и специфического развития учащихся с особыми образовательными потребностями различных возрастных категорий теоретически и практически.

Ключевые слова: жизненные компетентности, акмеологический пространство, личность с особыми образовательными потребностями, комплексная программа сопровождения ребенка.

Petukh O. V. Formation of vital competences of a person with special educational needs on the basis of pedagogy of life-creativity. The implementation of democratic values in the education system of Ukraine and the support of educational programs are the basis of the tasks of the correctional and educational process. The basis of this process is a person-centered approach, active involvement of families and the public in partnership relations. The modern school makes only the first steps towards the formation of children with special educational needs of life, social competence, therefore, it is actively seeking new approaches to the inclusion of children with special educational needs in modern society. The work reveals psychological and pedagogical ideas concerning the formation of vital competencies of a person with special educational needs on the basis of pedagogy of life-creativity in conditions of acmeological educational and rehabilitation space. The essence of acmeological educational and rehabilitation space as the methodological basis of holistic development of competent adult person with special educational needs on the basis of pedagogy of life-creation is substantiated by introduction of acmeological diagnostics, methods and technologies of complex rehabilitation. The purpose of the study is to provide scientific substantiation of the main methodological provisions of the study of the mentioned problem. Based on the objectives of the study, there is an analysis of the conclusions and results of scientific research; formation of scientific approach in the process of pedagogical activity; generalization of practical experience of a training and rehabilitation center. The article reveals the most important psychological and pedagogical aspects of formation of acmeological-educational and rehabilitation space on the basis of pedagogy of life-creativity. The object of research is a growing person with special educational needs as a whole, which has inherent vital competencies. Much attention is paid to the quality of correctional and rehabilitation work, which primarily consists of quality goals and quality of the result (graduate school), which are derived from the quality of management and quality of the teaching process.

The peculiarities of general and specific development of pupils with special educational needs of different age categories theoretically and practically are characterized. The possibilities of application of acmeological

pedagogical technologies in correctional and rehabilitation work by the competent approach are described.

Key words: life competencies, acmeological space, person with special educational needs, comprehensive child support program.

Постановка проблеми. Світ стрімко і динамічно змінює свою сутність. Великий технічний виток людства спостерігається в усіх сферах діяльності. Люди стали єдиною спільнотою і відшукати себе серед інших, знайти своє місце в житті, ствердитися як особистість і зрозуміти сенс свого життя – нелегке завдання, яке постало перед школою щодо формування життєвих компетентностей у дітей як громадян світової спільноти. Сучасна школа активно шукає нові підходи щодо інтеграції дитини з особливими освітніми потребами в сучасне суспільство, задля цього формує в дітей з особливими освітніми потребами життєву соціальну компетентність [1; 2].

Одним з основних напрямків сучасної педагогіки є втілення демократичних цінностей у систему освіти України та підтримка освітніх програм, в основі яких лежить особистісно зорієнтований підхід, активне залучення родин та громадськості до партнерських стосунків [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Означена проблема ще не була предметом спеціального наукового вивчення в корекційній педагогіці, хоча науковці й наголошували на її актуальності [2; 3; 4; 5]. Особливо вагомими є ідеї В.І.Бондаря, Ю.О.Бистрової, В.О.Липи, С.П.Миронової, В.М.Синьова та ін. Окремі вчені розглядали й питання створення акмеологічного простору для дітей з особливими потребами. Зокрема, І.Г.Єрмаков, Л.В.Сохань, Г.М.Несен характеризували життєву компетентність особистості як важливу та необхідну психологічну передумову свободи її життєвих виборів, повноти життєздійснення та умови її життєвих успіхів; Кен Робінсон писав про індивідуальний підхід до учнів, сучасні технологічні досягнення й професійні ресурси, необхідні для того, щоб зацікавити дітей у навчанні, підтримати їхню любов до пізнання й підготувати до викликів ХХІ століття. С.С.Пальчевський визначив сутність акмеології як інтегрованої галузі знань про вершинні досягнення людини впродовж акме-періоду її життя.

Метою нашої статті є наукове обґрунтування основних методологічних положень дослідження окресленої проблеми. Відтак, її завданнями стали: теоретичний аналіз наукових досліджень; формування власного наукового підходу; узагальнення практичної діяльності Рівненського навчально-реабілітаційного центру «Особлива дитина».

Об'єктом дослідження є підростаюча особистість з особливими освітніми потребами як єдине ціле, якій притаманні життєві компетентності. Велика увага приділяється якості корекційно-реабілітаційної роботи, складовими якої насамперед виступають якісні

цілі та якість результату (випускник школи), які є похідними від якості управління і якості педагогічного процесу.

Виклад основного матеріалу. Сутність акмеологічного освітньо-реабілітаційного простору як методологічної основи слід розуміти як цілісний розвиток компетентнісної підростаючої особистості з особливими освітніми потребами на засадах педагогіки життєтворчості шляхом впровадження акмеологічних діагностик, методик та технологій комплексної реабілітації через створення мультидисциплінарної команди з числа фахівців закладу [1].

Важливою ланкою управління якістю корекційно-реабілітаційної роботи в Рівненському навчально-реабілітаційному центрі «Особлива дитина» стала розроблена Комплексна програма індивідуально-корекційного медико-психолого-педагогічного супроводу дитини з виразними порушеннями розвитку в акмеологічному освітньо-реабілітаційному просторі, яка апробувалась з 2012 року.

Дослідження цієї проблеми здійснювалось педагогічним колективом закладу систематично і планово впродовж п'яти років. Творча група педагогів уклала Програму розвитку закладу на 2012-2018 роки щодо формування та створення акмеологічного освітньо-реабілітаційного простору на засадах педагогіки життєтворчості шляхом компетентісного підходу. Основним завданням Програми розвитку стало забезпечення кожній дитині гнучкого освітньо-реабілітаційного простору з урахуванням її інтересів та можливостей розвитку. З цією метою для кожного учня на діагностичній основі розроблено Комплексні програми індивідуально-корекційного медико-психолого-педагогічного супроводу відповідно до нозологій, рекомендацій ПМПК, інтересів, потреб і можливостей дитини. Зазначені Комплексні програми лягли в основу роботи мультидисциплінарних команд з фахівців закладу та забезпечили комплексний підхід в корекційно-реабілітаційній роботі. Необхідно зазначити, що планування корекційно спрямованого навчально-виховного процесу в закладі педагогічними працівниками здійснюється з урахуванням рекомендацій укладених програм.

Унікальність досвіду полягає ще й у висвітленні сучасної моделі багатопрофільного корекційного закладу, який на часі може працювати у взаємозв'язку з інклюзивною освітою в Україні. Модель такого корекційного закладу формувалась з 2005 року.

Розроблена програма слугує як основа всього навчально-виховного процесу, спрямована на розвиток потенційних можливостей кожної дитини. Діагностична інформація допомагає педагогам у відборі навчальних програм і технологій навчання. Діагностично-психологічна служба, яка працює під керівництвом директора закладу, забезпечує роботу засідань міждисциплінарних команд (практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-реабілітолог, класний керівник, медичний працівник, вчитель-логопед, вихователь та інші). Члени команди

відстежують правильність виконання цих програм з урахуванням потреб й можливостей кожної дитини та коригують програму розвитку дитини в кінці навчального року з метою визначення подальших цілей її ближнього і перспективного розвитку. Комплексна програма індивідуально-корекційного медико-психологічного педагогічного супроводу дитини з виразними порушеннями розвитку в акмеологічному освітньо-реабілітаційному просторі - це системно-комплексна діагностика, яка дає аналіз взаємозв'язків показників різних напрямків розвитку особистості з особливими освітніми потребами щодо формування життєвих компетентностей на засадах педагогіки життєтворчості в умовах акмеологічного освітньо-реабілітаційного простору. В цій програмі наявні різні види діагностики (психологічна, педагогічна, медична, соціальна, реабілітаційна та ін.), які забезпечують комплексний підхід та високу якість корекційно-реабілітаційної роботи з урахуванням внутрішніх потенційних можливостей кожної дитини.

Названі чинники взаємодіють на кожному ступені корекційно-реабілітаційної роботи і обумовлюють формування акмеологічного показника розвитку підростаючої особистості з особливими освітніми проблемами в освітньо-реабілітаційній системі – її зрілість (шкільну, навчальну, особистісну, соціальну). Результатом корекційно-реабілітаційної роботи стали показники соціальної адаптації та інтеграції дітей з особливими освітніми потребами. Ці показники представлені у таблиці 1.

Таким чином, досягається мета дослідження – допомогти дитині з особливими освітніми потребами компетентно обрати свій шлях та ефективно інтегруватися в суспільство. Адже школяр – це не лише учень, який опановує певний обсяг знань, а й особистість з притаманними їй компетентностями.

Таблиця 1

Показники комплексної реабілітації та соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами

Навчальні роки	Всього дітей	%	З них:	
			Пройшли комплексну реабілітацію та соціальну адаптацію	%
2005/2006	135	100	5	3,7
2006/2007	145	100	12	8,3
2007/2008	152	100	13	8,6
2008/2009	170	100	16	9,4
2009/2010	166	100	15	9
2010/2011	176	100	30	17
2011/2012	162	100	23	14,19
2012/2013	176	100	33	18,75
2013/2014	165	100	25	15,5
2014/2015	170	100	18	10,6
2015/2016	175	100	28	16

Отже, узагальнення досвіду роботи Рівненського навчально-реабілітаційного центру «Особлива дитина» дозволяє зробити такі висновки:

1. Фундаментом успіху є укладання Комплексних програм індивідуально-корекційного медико-психолого педагогічного супроводу дитини з виразними порушеннями розвитку в акмеологічному освітньо-реабілітаційному просторі та коригування цих програм впродовж року динамічною мультидисциплінарною командою фахівців закладу.

2. Впровадження комплексних програм індивідуально-корекційного медико-психолого педагогічного супроводу дитини з виразними порушеннями розвитку в акмеологічному освітньо-реабілітаційному просторі передбачає створення акмеологічного освітньо-реабілітаційного простору на засадах педагогіки життєтворчості - середовища успіху, коли престижно якісно вчитися і якісно працювати.

3. Життєвість моделі багатпрофільного закладу забезпечується впровадженням акмеологічних освітніх технологій в освітньо-реабілітаційний простір. Саме вони надають можливість формувати низку життєвих компетентностей, необхідних для подолання життєвих труднощів та усвідомлення дитиною смислу свого життя, що допоможе їй визначити свій образ буття, зустрітися зі своєю сутністю. До таких технологій відносяться:

- театр фізичного розвитку і оздоровлення дітей за методикою М.М. Єфименка (дошкільне відділення);
- тематично-інтегроване планування навчально-виховного процесу в дошкільних групах для дітей з інтелектуальними порушеннями (дошкільне відділення);
- казкотерапія, гудзикотерапія (дошкільне відділення);
- пісочна терапія (шкільне відділення);
- метод Бобатів К і Б., Рето, В. Шерборн (реабілітаційне відділення);
- елементи музикотерапії Н.Квітки, логоритміки Г. Волкової (шкільне відділення);
- інтегральна педагогічна технологія (шкільне відділення);
- медико-педагогічна технологія «ПіснеЗнайко» (шкільне відділення);
- особистісна педагогіка Ш.О.Амонашвілі (шкільне відділення);
- здоров'язберігаюча технологія В.П. Базарного (шкільне відділення);
- корекційно-розвивальна технологія (арт-терапія) (шкільне відділення);
- психогімнастика М.Чистякової (шкільне відділення);

- нетрадиційний логопедичний масаж за методикою О.В. Новикової (шкільне відділення);
- проектна діяльність (метод проектів, дидактичні ігри) (дошкільне, шкільне відділення);
- ігрові (дидактична гра, технології ігromodelювання) (дошкільне, шкільне відділення);
- технологія «Ситуація успіху» А.С.Белкіна (шкільне відділення).

В основу акмеологічних технологій покладено здоров'язберігаючий принцип та особистісно-діяльнісний підхід: навчання через діяльність.

В закладі використовуються такі здоров'язберігаючі технології:

- елементи аурикуло-терапії і суджок терапії (шкільне відділення);
- кінезіологія (гімнастика мозку) (шкільне відділення);
- арттерапія, дихальна гімнастика Л.Стрельнікової (шкільне відділення);
- пальчикова гімнастика (шкільне відділення);
- елементи солеотерапії (шкільне відділення);
- дихальна гімнастика для формування мовленнєвого видиху у поєднанні із звукотерапією (шкільне відділення).

4. Системно-моделюючий цілісний розвиток підростаючої особистості з особливими освітніми потребами, який пропонується в закладі, вимагає від педагогів високої майстерності у здатності конструювати багаторівневі стратегії педагогічної діяльності. В своїй роботі ми запровадили модель педагога, розроблену Г.С. Даниловою, що включає у себе такі компоненти: компетентність (психолого-педагогічні й соціальні знання, теоретико-практичні і методичні знання, педагогічні вміння, педагогічні здібності), особистісна орієнтація, морально-духовна культура (моральна свідомість, моральна діяльність, моральні стосунки). Саме вони відіграють провідну роль у формуванні професійної майстерності педагога.

5. Роль шкільної ПМПК якісно підсилюється у становленні дитини з особливими освітніми потребами щодо формування життєвих компетентностей з урахуванням внутрішніх потенційних можливостей в умовах акмеологічного освітньо-реабілітаційного простору. Вона містить проведення консилиумів (на початку та в кінці року) з метою коригування Комплексних програм індивідуально-корекційного медико-психолого педагогічного супроводу дитини з виразними порушеннями розвитку в акмеологічному освітньо-реабілітаційному просторі на основі системно-комплексної діагностики.

6. Програма батьківського всеобучу «Школа життєвої компетентності», яка діє в закладі, має на меті об'єднати спільні зусилля педагогів, батьків, громадськості у вирішенні нагальних потреб. Вона

складається з чотирьох теоретично-практичних блоків: Здоров'я (медична служба, вчитель-реабілітолог, логопеди, вчителі фізичної культури); Любові (вихователі шкільного та дошкільного відділення, психологічна служба); Мудрості (адміністрація, класні керівники, вчителі-предметники); Праці (вчителі трудового навчання). Партнерські стосунки з батьками та громадськістю виступають як основний принцип нашої роботи. Ми надаємо освітні послуги відповідно до запитів батьків тієї території, на якій функціонує заклад, враховуючи вимоги часу та запити суспільства.

Оскільки проблема інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в суспільство є актуальною для освіти України, багатoproфільний Рівненський навчально-реабілітаційний центр «Особлива дитина» запропонував нові підходи в роботі корекційного закладу щодо соціальної адаптації та інтеграції особистості з особливими освітніми потребами через формування життєвих компетентностей на засадах педагогіки життєтворчості в умовах акмеологічного освітньо-реабілітаційного простору.

Висновки. Досвід роботи Рівненського навчально-реабілітаційного центру «Особлива дитина» свідчить, що багатoproфільні заклади мають створити мультидисциплінарну команду фахівців, членами якої повинні бути й сім'ї вихованців. Саме така партнерська взаємодія та робота на засадах педагогіки життєтворчості забезпечить особистісний розвиток дитини. Перспективним дослідженням проблеми має стати цілеспрямований науковий пошук диференційованого змісту й методів реалізації компетентнісного підходу до освіти дітей з особливими потребами.

Бібліографія

- 1. Давидюк М.О.** Корекційна педагогіка: Хрестоматія / М. О. Давидюк – Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2011. – 205 с.
- 2. Життєва компетентність особистості:** Науково-методичний посібник / за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен – К.: Богдана, 2003. – 520 с.
- 3. Робінсон К.** Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту / Кен Робінсон. – Львів: Літопис, 2016. – 258 с.
- 4. Пальчевський С. С.** Акмеологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. / С. С. Пальчевський – К.: Кондор, 2008. – 398 с.
- 5. Психологія і педагогіка життєтворчості:** Навч.-метод. посіб. / Л.В. Сохань, І.Г. Єрмаков, Г.М. Несен, О.А. Донченко. – К.: ІЗМН, 1996. – 791 с.
- 6. Романчук О.** Неповносправна дитина в сім'ї та суспільстві / О. Романчук. – Львів, 2008. – 334 с.

Received 14.09.2017

Reviewed 05.10.2017

Accepted 21.11.2017